

แนวทางการจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเยาวชนนักสื่อสารวัฒนธรรมท้องถิ่น: บทเรียนจากพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย¹

Guidelines for Organizing Participatory Activities to Create Youth as Local Cultural Communicators: Lessons from the Central Region of Thailand

ณัฐวิภา สีนสุวรรณ², สุวัฒน์ พันพา³, จารุณี เจริญรส⁴, เบญญา พัฒนาพิภกร⁵, ยวยง อุนมานราชธน⁶, อนุสรณ์ สาครดี⁷, กิตติพร ชูเกียรติ⁸, อรสุชา อุปกิจ⁹, อุกฤษ ฦ สงขลา¹⁰ และ กรกช ใจศักดิ์¹¹

Natwipa Sinsuwarn, Suwat Puenpa, Jarunee Jarernros, Bennapa Pattanapipat, Yuvayong Anumanrajadhon, Anuson Sakhondi, Kittiporn Chukeat, Onsucha Upakit, U-krit Na Songkhla, and Korrakot Jaisak

Corresponding author, E-mail : suwat_p@rmutt.ac.th

Received : May 22, 2023
Revised : June 16, 2023
Accepted : June 25, 2023

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเยาวชนนักสื่อสารวัฒนธรรมท้องถิ่นจากพื้นที่ปฏิบัติการภาคกลาง 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดอ่างทอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดสุพรรณบุรี 2. ประเมินผลลัพธ์ด้านความรู้ ความตระหนัก และการเห็นคุณค่าในตนเองของกลุ่มเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มเยาวชนเป้าหมายเป็นนักเรียนจากโรงเรียนในพื้นที่ปฏิบัติการพื้นที่ละ 5 โรงเรียน ๆ ละ 10 คน รวมจำนวน 150 คน เครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ และการสำรวจ ผลการศึกษา พบว่า 1. แนวทางการจัดกิจกรรมควรพิจารณา (1) การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรม (2) การกำหนดเป้าหมายของกิจกรรม (3) การกำหนดระยะเวลาจัดกิจกรรม (4) การออกแบบกิจกรรมที่เน้นการสร้างประสบการณ์ร่วมและเชื่อมโยงความรู้สู่การปฏิบัติ (5) การคัดเลือกปราชญ์ชาวบ้านเพื่อถ่ายทอด

ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น (6) การประเมินผลกิจกรรม 2. ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม พบว่า ในภาพรวม กลุ่มเยาวชนมีความรู้ ความตระหนัก และเห็นคุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้นภายหลังเข้าร่วมกิจกรรมสะท้อนให้เห็นว่าแนวทางการจัดกิจกรรมข้างต้นก่อให้เกิดประสิทธิผลกับกลุ่มเป้าหมายและสามารถประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่น ๆ ได้

คำสำคัญ: แนวทางการจัดกิจกรรม, การมีส่วนร่วม, วัฒนธรรมท้องถิ่น, เยาวชน, นักสื่อสาร

Abstract

The objectives of this study were to 1. study the lessons learned from the participatory activity management approach to create youths as community cultural communicators from the operating areas of the central region of three provinces, Ang Thong Province,

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการผลิตภาพยนตร์สารคดีมรดกของแผ่นดิน ศาสตร์และศิลป์แห่งภูมิปัญญาไทย ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ ประจำปี พ.ศ. 2564

²⁻¹¹ คณะเทคโนโลยีสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Faculty of Mass Communication Technology, Rajamangala University of Technology Thanyaburi

Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, and Suphan Buri Province, 2. evaluate the knowledge, awareness, and self-esteem of youths who participated in the activity. There were a total of 150 young people involved, with 10 students selected from each of the five participating schools in each province. Participatory observation, focus group discussion, interview, and survey were used as data collection methods. The results showed that 1. Guidelines for organizing activity should consider (1) selecting target groups, (2) defining goals, (3) determining the duration, (4) designing the activity to focus on creating shared experiences and connecting knowledge to implementation, (5) selecting local wisdom scholars to disseminate local wisdom and culture, and (6) evaluating the activity. 2. The results of the outcomes affecting youths who participated in the activity showed that, in general, they gained more knowledge, awareness, and self-esteem. This result reflects that the aforementioned activity management approach was effective with the target group and can be applied in other areas.

Keywords: Activity management approach, Participatory, Local culture, Youth, Communicator

บทนำ

วัฒนธรรม คือ มรดกของสังคมที่มนุษย์สร้างสรรค์ เป็นผลผลิตที่แสดงความจริงใจองงามในเชิงวัตถุและไม่ใช่วัตถุ ทั้งยังเป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและคนในชาติ วัฒนธรรมจะคงอยู่ผ่านการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สังคมไทยเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่ก่อรูปด้วยวัฒนธรรมของชนพื้นถิ่นซึ่งสะท้อนผ่านความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ภาษา ดนตรี เครื่องใช้ และลักษณะอาชีพ เรียกว่า “วัฒนธรรมท้องถิ่น” อันสะท้อนวิถีชีวิตของคนในแต่ละชุมชน เป็นเครื่องมือหล่อหลอมความรัก ความสามัคคี ความเข้าใจ และการอยู่ร่วมกันในชุมชน

โครงการผลิตภาพยนตร์สารคดีมรดกของแผ่นดิน ศาสตร์และศิลป์แห่งภูมิปัญญาไทย คณะเทคโนโลยีสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีร่วมกับกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ เล็งเห็น ความสำคัญของการอนุรักษ์ สืบสาน สื่อสาร และเผยแพร่วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นมรดกของชาติไม่ให้สูญหาย โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ เยาวชนในพื้นที่ ผ่านการออกแบบและ

สร้างสรรค์กิจกรรมการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ คือ คนในชุมชนผ่านปราชญ์ชาวบ้านในฐานะผู้ผลิตวัฒนธรรม กลุ่มเยาวชนจากโรงเรียนต่าง ๆ ในพื้นที่ในฐานะผู้มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของวัฒนธรรมและเป็นการกำลังสำคัญในการสื่อสารวัฒนธรรมในอนาคต หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลและสถาบันการศึกษาในพื้นที่ในฐานะตัวแทนภาครัฐที่จะช่วยส่งเสริมให้การสืบทอดวัฒนธรรมเข้าสู่ระบบและกลไกของรัฐเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการสืบสานวัฒนธรรม กลุ่มนักวิชาการ นักวิชาชีพสื่อ และผู้ผลิตสื่อมืออาชีพในฐานะผู้สนับสนุนการสื่อสารวัฒนธรรมผ่านเครื่องมือ “การจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม” โดยเฉพาะเยาวชนสู่การเป็นนักสื่อสารอันจะนำมาซึ่งการสืบสานและสื่อสารรากเหง้าทางวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป

โครงการดังกล่าวดำเนินการจัดกิจกรรมในพื้นที่ปฏิบัติการ 3 จังหวัดของภาคกลาง คัดเลือกพื้นที่ที่กำลังประสบกับปัญหาขาดการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ (1) กลองเอกราช จังหวัดอ่างทอง (2) มีดอรัญญิก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ (3) การทำขวัญนาค จังหวัดสุพรรณบุรี

กลองเอกราช จังหวัดอ่างทองเป็นชุมชนผลิตกลองที่มีชื่อเสียงในการผลิตกลองประเภทต่าง ๆ และเมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การผลิตกลองเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น แม้ว่าปัจจุบัน

การผลิตกลองเอกราชจะได้รับปัจจัยหนุนเสริมด้านเศรษฐกิจทำให้หลายครัวเรือนในชุมชนเป็นแหล่งผลิตกลองชั้นเลิศส่งขายทั้งในประเทศและต่างประเทศ หากแต่ก็ยังประสบกับปัญหาขาดคนรุ่นใหม่ที่จะเข้ามาสืบทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรมการผลิตกลองซึ่งเป็นมรดกของชุมชน

มีดอรัญญิก ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวลาวเวียงจันทร์ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์และยึดอาชีพตีดาบทำมีดจากรุ่นสู่รุ่น การตีดาบหรือมีดเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ต้องใช้ความรู้ ทักษะความสามารถเฉพาะบุคคลผ่านกระบวนการผลิตที่ซับซ้อน ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของบริบทสังคมทำให้สถานภาพของมีดอรัญญิกในปัจจุบันเข้าสู่สถานการณ์ขาดการสืบทอด กลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่หันไปประกอบอาชีพอื่นที่มีรายได้และค่าตอบแทนมากกว่า ซึ่งหากไม่มีการอนุรักษ์หรือสืบทอดในอนาคตภูมิปัญญาการผลิตมีดอรัญญิกอาจเป็นมรดกทางชาติที่สูญหายและคนรุ่นหลังไม่มีโอกาสศึกษาเรียนรู้

การทำขวัญนาค จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นพิธีกรรมทางศาสนาพุทธที่สอดแทรกการอบรมสั่งสอนนาค

ผู้เตรียมเข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์ให้รู้จักพระคุณของบิดามารดาที่ได้อบรมเลี้ยงดูจนเติบโต พิธีทำขวัญนาคมีองค์

ประกอบหลายส่วน ทั้งพ่อเพลงแม่เพลงในฐานะหมอทำขวัญ การประพันธ์คำร้องและท่วงทำนองสอนนาค เครื่องบายศรี และศิลปะการจัดดอกไม้ซึ่งล้วนสะท้อนมรดกของชุมชน แต่ปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ ความศรัทธา และความผูกพันของคนรุ่นใหม่ที่มีต่อพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงกับการบวชเรียนเพื่อเข้าสู่เพศบรรพชิต ผลกระทบส่วนหนึ่งให้เห็นได้ชัดเจนในชุมชน คือ การทำขวัญนาคลดลง ดังนั้น การสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนชาวสุพรรณบุรีผ่านเยาวชนในฐานะผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมร่วมจึงเป็นสิ่งที่อาจจะทำให้คนรุ่นใหม่ได้หวนกลับมาศึกษาและตระหนักถึงความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษ

ทั้งนี้ อาจพิจารณาได้ว่าวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่ปฏิบัติการข้างต้นประกอบด้วยวัฒนธรรมทางวัตถุ คือ กลองเอกราชและมีดอรัญญิก และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ คือ พิธีกรรมทำขวัญนาค จากการลงพื้นที่ที่คณะผู้วิจัย พบว่า แต่เดิมการถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น การสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นในครอบครัวเดียวกัน การเรียนรู้ในรายวิชาหรือชมรมที่จัดขึ้นโดยสถานศึกษา ตลอดจนการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ในชุมชนซึ่งส่งผลให้ระดับความตระหนักหรือการเห็นความสำคัญในการสืบสานวัฒนธรรมมีความแตกต่างกัน อีกทั้งวิธีการข้างต้นยังจำกัดบทบาทของเยาวชนให้เป็นเพียงผู้รับสารเท่านั้น

โครงการผลิตภาพยนตร์สารคดีมรดกของแผ่นดิน ศาสตร์และศิลป์แห่งภูมิปัญญาไทยจึงเป็นโครงการที่มีเป้าหมายสำคัญ คือ การสร้างเยาวชนให้เป็นนักสื่อสารวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านการออกแบบกิจกรรมบนฐานคิด การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมอันเป็นแนวคิดที่เปิดโอกาสและสนับสนุนให้เยาวชนซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรมปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับสารมาเป็นผู้สื่อสาร ดังนั้น บทบาทนี้จึงมุ่งนำเสนอแนวทางการจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างนักสื่อสารวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งสังเคราะห์ผลจากพื้นที่ปฏิบัติการภาคกลาง 3 พื้นที่ รวมถึงสะท้อนผลลัพธ์ด้านความรู้ ความตระหนัก การเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ เพื่อประโยชน์สำหรับหน่วยงานที่สนใจจะได้นำแนวทางการจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมไปประยุกต์ใช้ในการสื่อสารเพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นเครื่องสะท้อนความมั่นคงทางวัฒนธรรมของชาติต่อไป

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างนักสื่อสารวัฒนธรรมท้องถิ่น จากพื้นที่ปฏิบัติการภาคกลาง 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดอ่างทอง จังหวัด

พระนครศรีอยุธยา และจังหวัดสุพรรณบุรี

2. เพื่อประเมินผลลัพธ์ด้านความรู้ ความตระหนัก และการเห็นคุณค่าในตนเองของกลุ่มเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ

ขอบเขตการศึกษา

การดำเนินโครงการเพื่อสร้างเยาวชนนักสื่อสารวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่ปฏิบัติการ 3 จังหวัด ได้แก่

1. กลองเอกราช จังหวัดอ่างทอง 2. มีดอรัญญิก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ 3. การทำขวัญนาค จังหวัดสุพรรณบุรี ระยะเวลาดำเนินการตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2564 – มีนาคม พ.ศ. 2566

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการศึกษาครั้งนี้จะทำให้ได้ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างเยาวชนนักสื่อสารวัฒนธรรมเพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยซึ่งพื้นที่อื่น ๆ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในอนาคต

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนและการสื่อสารวัฒนธรรมชุมชน

ความหมายและลักษณะของวัฒนธรรมชุมชน

อัจฉราวรรณ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2559) ระบุว่า วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณี พิธีกรรม และภูมิปัญญาซึ่งกลุ่มชนและสังคมร่วมกันสร้างสรรค์ สังสม ปลูกฝัง สืบทอด เรียนรู้ ปรับปรุง และเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามทั้งด้านจิตใจและวัตถุอย่างสันติสุขและยั่งยืน ชุมชนแต่เดิมมีความหมายเกี่ยวข้องกับสภาพทางภูมิศาสตร์ คือ พื้นที่ซึ่งนับว่าเป็นความหมายทางกายภาพ เช่น ชุมชนเมือง ชุมชนชนบท แต่ต่อมาคำว่าชุมชนได้ขยายความหมายออกไปให้หมายรวมถึงชุมชนเชิงจิตใจที่เกิดจากการรวมตัวโดยปราศจากพื้นที่ เช่น ชุมชนเสมือน ชุมชนแฟนคลับ ชุมชนคนพลัดถิ่น ชุมชนจึงมีความหมายหลากหลาย แต่มีสิ่งหนึ่งร่วมกัน คือ การรวมตัวของกลุ่มคนโดยมีเจตจำนงหรือความสนใจบางอย่างร่วมกันและมีปฏิสัมพันธ์กัน โดยสรุป วัฒนธรรมชุมชนอันหมายรวมถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงหมายถึงแบบแผนพฤติกรรม ระบบความคิด วิธีชีวิตของคนในชุมชนที่ชุมชนเป็นเจ้าของซึ่งร่วมกันสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตร่วมกัน ปรากฏออกมาทั้งรูปแบบของวัตถุและไม่ใช่วัตถุ มีการเผยแพร่ ถ่ายทอด ปรับปรุง เป็นพลวัตที่เปลี่ยนแปลงตามบริบทของสังคมอยู่ตลอดเวลา

กาญจนา แก้วเทพ (2558) อธิบายว่า การนิยาม ความหมายของวัฒนธรรมมีจุดแตกต่างกันแต่มีจุดร่วมที่เหมือนกันใน 5 ด้าน คือ (1) วัฒนธรรมเป็นจิตสำนึกหรือประสบการณ์ร่วมของคนที่อยู่ในวัฒนธรรมนั้น ๆ (2) วัฒนธรรมมีลักษณะเฉพาะบริบทหรือเฉพาะท้องถิ่น (3) วัฒนธรรมต้องมีลักษณะพลวัตและต้องมีการปรับตัวผ่านการสร้าง ผลิต และผลิตซ้ำเพื่อเป็นหลักประกันให้วัฒนธรรมคงอยู่ (4) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต้องถ่ายทอดซึ่งแต่ละสังคมต้องมีกลไกถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่น และ (5) วัฒนธรรมเป็นเครือข่ายของวิถีชีวิตทั้งหมด หมายถึง หากวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงจะส่งผลกระทบต่อเชื่อมโยงถึงวิถีชีวิตของชุมชนด้วย

ด้วยเหตุที่วัฒนธรรมชุมชนมีลักษณะสำคัญหลายประการ ในที่นี้ขอสรุปเฉพาะที่นำมาเป็นกรอบในการวางแผนกิจกรรมครั้งนี้ ดังนี้

1. วัฒนธรรมชุมชนไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่กำเนิดจากการที่ชุมชนได้ร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้นทั้งวัฒนธรรมชุมชนที่เป็นวัตถุและวัฒนธรรมชุมชนที่ไม่ใช่วัตถุ เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานทางร่างกาย ความต้องการทางสังคม และความต้องการทางจิตใจ วัฒนธรรมจึงเป็นสมบัติของชุมชนโดยมีชุมชนเป็นเจ้าของ

2. วัฒนธรรมชุมชนเป็นจิตสำนึกร่วมของส่วนรวม เป็นสิ่งที่ผู้อยู่ในชุมชนยอมรับเป็นแนวปฏิบัติซึ่งจะแตกต่างกันไปตามแต่ละชุมชน วัฒนธรรมชุมชนจึงเป็นสมบัติของส่วนรวมไม่ใช่ของบุคคล นอกจากนั้น วัฒนธรรมชุมชนมีลักษณะเฉพาะบริบท คือ ลักษณะของวัฒนธรรมชุมชนเป็นสิ่งที่เรียกว่ามีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น วัฒนธรรมชุมชนจึงเป็นเสมือนแม่พิมพ์กำหนดกรอบความคิด ส่งผลต่อพฤติกรรมและการแปลความหมายพฤติกรรมของคนในชุมชน ผ่านการสื่อสารถ่ายทอดทางวัฒนธรรมทำให้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจระเบียบ แบบแผนพฤติกรรมที่ชุมชนยอมรับส่งผลต่อระบบความคิดและการประพฤติปฏิบัติตามกรอบของวัฒนธรรมของชุมชนนั้น

3. วัฒนธรรมชุมชนต้องอาศัยการเรียนรู้ ไม่ใช่สิ่งที่ถ่ายทอดทางพันธุกรรม ไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวแต่ละคนมาแต่กำเนิด หากแต่เป็นสิ่งที่บุคคลที่เกิดในแต่ละชุมชนค่อย ๆ เรียนรู้ไปทีละเล็กทีละน้อยจากการเกิดและเติบโตมาในสังคมหนึ่ง ๆ โดยกระบวนการที่เรียกว่าการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม (Enculturation) ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งจากระบบการศึกษาในโรงเรียนและการศึกษาในระบบโรงเรียน การเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนเกิดขึ้นจากการที่มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ ในชุมชน เป็นการรับสารสั่งสมทางวัฒนธรรมในฐานะสมาชิก ตลอดจนการอบรมจากครอบครัว ครูอาจารย์ สื่อต่าง ๆ และประสบการณ์

4. วัฒนธรรมชุมชนต้องอาศัยการสื่อสารในการเผยแพร่ถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดที่กลายเป็นทุนทางวัฒนธรรม คือ วัฒนธรรมชุมชนเกิดจากการสร้างสรรค์ การเรียนรู้ การปรับปรุง การเปลี่ยนแปลง การอนุรักษ์และสืบทอดจากสมาชิกในชุมชนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง เป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาและการสื่อสารในการเผยแพร่ถ่ายทอด วัฒนธรรมชุมชนที่สืบทอดจากรุ่นต่อรุ่นแฝงไว้ด้วยการบันทึกความทรงจำของประวัติศาสตร์ เป็นสิ่งที่มีความหมายบ่งบอกเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน เป็นสิ่งที่มีคุณค่า เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และสามารถสืบทอดกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรม เกิดเป็นทุนทางวัฒนธรรม เช่น วัฒนธรรม ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี ฯลฯ

วัฒนธรรมชุมชนเป็นมรดกสืบทอดจากบรรพบุรุษ เป็นส่วนสำคัญในการสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน เป็นสายสัมพันธ์ยึดเหนี่ยวความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชน ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ปัจจุบันทุนทางวัฒนธรรมยังสามารถแปรเปลี่ยนเป็นทุนทางเศรษฐกิจด้วยการสร้างสรรค์สินค้าทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางจิตใจ เป็นแหล่งท่องเที่ยว และนำสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจชุมชน เช่น กลองเอกราชและมีดอรัญญิกนอกจากจะเป็นภูมิปัญญาของชุมชนแล้วยังต่อยอดเป็นรายได้สู่ชุมชนด้วย ส่วนการทำวิทยุภาคเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สะท้อนเอกลักษณ์ชุมชน

บทบาทการสื่อสารต่อวัฒนธรรมชุมชน

กาญจนา แก้วเทพ (2547 อ้างถึงในอัจฉราวรรณ อิศรางกูร ณ อยุธยา, 2559) กล่าวว่า การสื่อสารมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอย่างแน่นแฟ้น หากพิจารณาตามทฤษฎีบทบาทหน้าที่แล้วสามารถประมวลบทบาทหน้าที่ของการสื่อสารต่อการพัฒนาวัฒนธรรมชุมชน สรุปได้ดังนี้

1. การอนุรักษ์วัฒนธรรม เช่น รูปแบบการสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น/ศูนย์ข้อมูลเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนและวัตถุสิ่งของที่กระจัดกระจาย ปัจจุบัน วัฒนธรรมชุมชนหลาย ๆ อย่างเริ่มสูญหาย เช่น การสูญหายทางวัตถุ ไม่ว่าจะเป็นการเล่นพื้นบ้าน อาหาร เครื่องใช้ไม้สอยในชีวิตประจำวัน รวมถึงการสูญหายของพิธีกรรม เช่น พิธีสู่ขวัญ พิธีเลี้ยงผี เป็นต้น การรวบรวมมรดกทางวัฒนธรรมมาไว้ที่พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น/ศูนย์ข้อมูลชุมชนจึงเป็นแนวทางที่หลายชุมชนดำเนินการเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้อนุรักษ์แก่นุชนรุ่นหลัง

2. การสืบทอดวัฒนธรรมชุมชน คือ บทบาทหน้าที่การสื่อสารที่มีต่อวัฒนธรรมชุมชนตามมิติของกาลเวลา วัฒนธรรมชุมชนไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หากแต่ชุมชนเป็นผู้ให้กำเนิด ชุมชนเป็นเจ้าของ แล้วสื่อสารจากรุ่น

สู่รุ่น วัฒนธรรมชุมชนจะยืนยาวหรือไม่ขึ้นอยู่กับการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอด มีการสื่อสารแพร่กระจายสู่ผู้ใช้วัฒนธรรม ซึ่งขั้นตอนนี้ต้องอาศัยการสื่อสารเป็นปัจจัยหลัก

3. การแพร่ขยายขอบเขตของวัฒนธรรมชุมชน คือ บทบาทการสื่อสารตามมิติของพื้นที่ การสื่อสารช่วยแพร่ขยายขอบเขตของวัฒนธรรมชุมชนให้กว้างขวางรวมทั้งยกระดับวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เป็นวัฒนธรรมระดับชาติได้ด้วย แต่สิ่งที่ควรคำนึงถึง คือ วัฒนธรรมชุมชนเป็นวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นที่ก่อตัวขึ้นในบริบทของชุมชน จึงมีลักษณะเฉพาะเมื่อมีการแพร่ขยายออกไปในวงกว้างย่อมเกิดสิ่งที่เรียกว่า กำแพงทางวัฒนธรรม (Cultural barrier) ในการเข้าถึงแก่นหรือกระพี้ของวัฒนธรรม ดังนั้น การขยายขอบเขตวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นให้เป็นที่นิยมทางธุรกิจหรือการขาดความเข้าใจในแก่นหรือกระพี้ของวัฒนธรรมอาจทำให้เกิดความเสียหายแก่วัฒนธรรม เช่น การกลายพันธุ์จนเป็นสิ่งแปลกปลอมของเจ้าของวัฒนธรรม วิธีการที่เหมาะสม คือ การให้สิทธิเจ้าของวัฒนธรรมเป็นผู้ตรวจสอบระดับและความเหมาะสมในการเผยแพร่โดยใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน

4. การปรับปรุงและปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมชุมชน วัฒนธรรมชุมชนมักมีที่มาจากแสงสว่างวิจิตร

การแก้ปัญหาของชุมชนจากหลาย ๆ วิธีการที่คิดค้นขึ้น วิธีการใดที่ประสบผลจะได้รับการสืบทอดไปยังสมาชิกรุ่นต่อไปจนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน หากวัฒนธรรมใดไม่สามารถแก้ไขปัญหาก็จะเกิดการปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรม หมายความว่า วิธีการคัดเลือกคุณลักษณะเก๋บางประการเก็บไว้และมีการเปิดรับหรือคัดเลือกความรู้ใหม่ ๆ หรือวัฒนธรรมจากภายนอก แล้วนำมาประสมประสานกับวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม ทั้งนี้ ในทุกขั้นตอนของกระบวนการปรับปรุงทางวัฒนธรรมย่อมมีบทบาทของการสื่อสารแทรกอยู่เสมอ

5. การแลกเปลี่ยนเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรม พบว่า ธรรมเนียมประเพณีหลายอย่างทำหน้าที่ในฐานะสื่อกลางของการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมแต่ละชุมชน เช่น การประกวด ตีกลองสะบัดชัย การแข่งเรือ งานบุญ เป็นการเปิดพื้นที่ให้สมาชิกในชุมชนต่างพื้นที่มาพบปะกัน

6. การสร้างเสริมวัฒนธรรมชุมชน เนื่องจากวัฒนธรรมชุมชนก่อกำเนิดในบริบททางสังคมและกาลเวลา เมื่อเวลาผ่านไปย่อมมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรม ดังนั้นจึงต้องมีการทำนุบำรุงหรือสร้างเสริมวัฒนธรรมให้เข้มแข็ง เช่น การแพทย์แผนไทยดั้งเดิมได้รับการสร้างเสริมเป็นทางเลือกหนึ่งในการรักษาโรค

7. การรื้อฟื้นวัฒนธรรมชุมชน วัฒนธรรมมีวัฏจักรเหมือนมนุษย์ กล่าวคือ มีการเกิด ตาย และสูญหาย หากวัฒนธรรมตกอยู่ในภาวะวิกฤติ เกิดการสูญหายไปและชุมชนต้องการรื้อฟื้นให้กลับมามีชีวิต การสื่อสารจึงเป็นเครื่องมือที่มีศักยภาพในการรื้อฟื้นวัฒนธรรมขึ้นมาใหม่

แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

กรรณิการ์ เฟิงปรางค์และกาญจนา แก้วเทพ (2548) อธิบายความหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมว่า มีนัยยะสำคัญ 2 ประการ ดังนี้

1. การใช้การสื่อสารประเภทต่าง ๆ เป็นหนทางหรือเครื่องมือนำไปสู่การมีส่วนร่วมในชีวิตสาธารณะ เช่น การร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการพัฒนาในที่ประชุมหมู่บ้าน

2. การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมผ่านการเข้าถึงการสื่อสาร 3 รูปแบบ ได้แก่ การเข้าถึงในฐานะผู้บริโภค ผู้ผลิต และผู้บริหารสื่อ

2.1 การเข้าถึงในฐานะผู้บริโภค หมายถึง การที่บุคคลมีโอกาสใช้สื่อในฐานะ “ผู้รับสาร/ผู้ดู/ผู้ชม/ผู้อ่าน” โดยสามารถที่จะเลือกบริโภคสื่อได้จากรูปแบบของรายการที่หลากหลาย และมีช่องทางในการสะท้อนปฏิกิริยาของตนสู่ผู้ผลิตที่เรียกว่าเป็น “ผู้รับสารที่เอาการเอางาน” (Active audience)

2.2 การเข้าถึงในฐานะผู้ผลิต หมายถึง การที่บุคคลมีโอกาสเข้าร่วมในเชิงกระบวนการผลิต เช่น การเข้าร่วมเป็นแขกรับเชิญในรายการวิทยุการเข้าร่วมเป็นแหล่งข่าว การมีส่วนร่วมในการเลือกประเด็นนำเสนอ ฯลฯ

2.3 การเข้าถึงสื่อในฐานะผู้บริหารสื่อ หมายถึง การที่บุคคลได้มีส่วนเกี่ยวกับระบบการตัดสินใจต่าง ๆ ในองค์กรสื่อ เช่น การกำหนดเนื้อหาและรูปแบบที่เหมาะสม การกำหนดช่วงเวลา การวางระบบบริหารงาน/ระบบงบประมาณ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาแผนงานและนโยบายต่าง ๆ

พวงชมพู ไชยอาลา แสงรุ่งเรืองโรจน์ (2556) อธิบายเพิ่มเติมว่าแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเชื่อมโยงกับกระบวนทัศน์ทางเลือก (Alternative paradigm) โดยเฉพาะความหมายตามนัยยะประการที่สองสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเกิดขึ้นจากรูปแบบและแนวคิดการสื่อสารในกระบวนทัศน์การพัฒนาแบบทางเลือกที่เน้นการกระจายอำนาจการสื่อสารไปสู่ชุมชน นอกจากนี้ ยามดังกล่าวจะได้แสดงความหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมทั้ง 2 นัยยะแล้ว ยังได้แสดงให้เห็นว่าการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมยังเกี่ยวข้องกับรูปแบบการสื่อสารทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่ม ระดับชุมชน จนไปถึงระดับมวลชน

การพัฒนาเยาวชนเป็นผู้สื่อสารวัฒนธรรมชุมชน

ศศิสพัส จิตรวานิชกุล (2559 อ้างถึงในอนันันท์ ธรรมเสนา, 2560) อธิบายถึงศักยภาพในการพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนไว้ว่า เยาวชนมีบทบาทสำคัญในฐานะ “ผู้สืบทอด” มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนให้อยู่คู่กับชุมชน เผยแพร่วัฒนธรรมชุมชนให้เป็นที่รู้จัก กระตุ้นคนในชุมชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชนมะขามแก้วซึ่งเป็นกลุ่มนักเรียนชาวเขาชาวกะเหรี่ยงแดง (Red Karen) ทำละครในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเพื่อนำเสนอเรื่องราวความอุดมสมบูรณ์ทางมรดกทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นของพวกเขาให้เป็นที่รู้จัก กลุ่มสืบสานวัฒนธรรมครองแครงจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นำศิลปะการแสดงลิเกและเพลงพื้นบ้านภาคกลางมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อวัฒนธรรมเพื่อสร้างสรรค์ชุมชนโดยมีเป้าหมายเพื่อสืบสานศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้าน ภูมิปัญญา และสร้างสรรค์สังคม นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาในมิติของการสื่อสาร เยาวชนมักถูกมองว่าเป็นผู้รับสารหรือ

ทำหน้าที่เป็นเพียงเนื้อหาในสื่อหรือเป็นผู้ถูกควบคุม กำกับดูแลจากบุคคลอื่นอีกที เยาวชนไม่ได้ถูกมองว่าสามารถทำหน้าที่ผู้ส่งสารได้ เพราะสื่อต่าง ๆ ที่ผลิตและเผยแพร่ มักมาจากผู้ใหญ่มากกว่า แต่ปัจจุบัน หลายหน่วยงานมองเห็นศักยภาพที่เข้มแข็งของเยาวชนจึงเปิดโอกาสให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทในฐานะผู้ผลิตไม่ใช่เพียงผู้รับสารเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ระดับการมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสารก็มีหลายระดับเช่นเดียวกับผู้รับสาร เช่น ผู้ส่งสารมีส่วนร่วมได้ตั้งแต่ระดับการเป็นส่วนหนึ่งในเนื้อหาของสาร เช่น นักแสดง เขกรับเชิญในการสัมภาษณ์ หรืออาจขยับไปเป็นพิธีกร ผู้ดำเนินรายการ หรือผู้รายงานข่าวและเหตุการณ์ ทั้งนี้ ระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสาร คือ เป็นผู้ดำเนินกระบวนการผลิตสื่อหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ มีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ของการผลิตสื่อด้วยตนเอง ตั้งแต่การคิดประเด็น เขียนบท คัดเลือกนักแสดง จัดหาเสื้อผ้า เตรียมสถานที่และฉาก

ถ่ายทำ ทำเสียง ทำแสง ตัดต่อ นำออกอากาศ รวมถึงการจัดแสดงเพื่อสื่อสารเผยแพร่สื่อชิ้นนั้นสู่กลุ่มเป้าหมายด้วยเหตุนี้ หากเยาวชนได้รับการติดตั้งชุดความรู้และพัฒนาศักยภาพผ่านกระบวนการเสริมพลัง (Empower) ได้รับโอกาสและการสนับสนุนจากผู้ที่เกี่ยวข้อง เยาวชนจะเป็นสื่อบุคคลที่จะเป็นพลังสำคัญในการทำหน้าที่ทั้งผู้ส่งสาร ผู้สื่อสาร และผู้รับสารเพื่อสืบสานและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมของชุมชนต่อไป

วิธีการศึกษา

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายครั้งนี้ คือ เยาวชนซึ่งเป็นนักเรียนจากโรงเรียนในพื้นที่ปฏิบัติการ 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดอ่างทอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดละ 5 โรงเรียน ๆ ละ 10 คน รวมจำนวน 150 คนซึ่งคณะผู้วิจัยประสานกับโรงเรียนเพื่อคัดเลือกนักเรียนที่มีความสนใจด้านการผลิตสื่อและวัฒนธรรม

เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ และการสำรวจ

การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมลงพื้นที่ทุกกิจกรรมที่โครงการจัดขึ้นระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2564 – มีนาคม พ.ศ. 2566

การสนทนากลุ่มเก็บรวบรวมข้อมูลจากการระดมสมองของนักวิชาการและนักวิชาชีพที่เข้าร่วมกิจกรรมในช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2564 รวมจำนวน 20 คน

การสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมตลอดโครงการทั้ง 3 จังหวัด ๆ ละ 5 โรงเรียน ได้แก่ (1) จังหวัดอ่างทอง ประกอบไปด้วยโรงเรียนโพธิ์ทอง (จินตามณี) โรงเรียนวิเศษไชยชาญ “ตันติวิทยานุกูมิ” โรงเรียนวรดิษฐ์วิทยาระดับสูง โรงเรียนอ่างทองปัทมโรจน์วิทยาคม และโรงเรียนสตรีอ่างทอง (2) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบไปด้วยโรงเรียนท่าช้างวิทยาคม โรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ 1” โรงเรียนจอมสุรางค์อุปถัมภ์ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย และโรงเรียนนครหลวง “อุดมรัชต์วิทยา”

(3) จังหวัดสุพรรณบุรี ประกอบไปด้วยโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย สุพรรณบุรี โรงเรียนสามชุกรัตนโกศาราม โรงเรียนธรรมโชติศึกษาลัย โรงเรียนบางปลาม้า “สูงสูมารผดุงวิทย์” และโรงเรียนอู่ทอง รวมจำนวน 150 คน

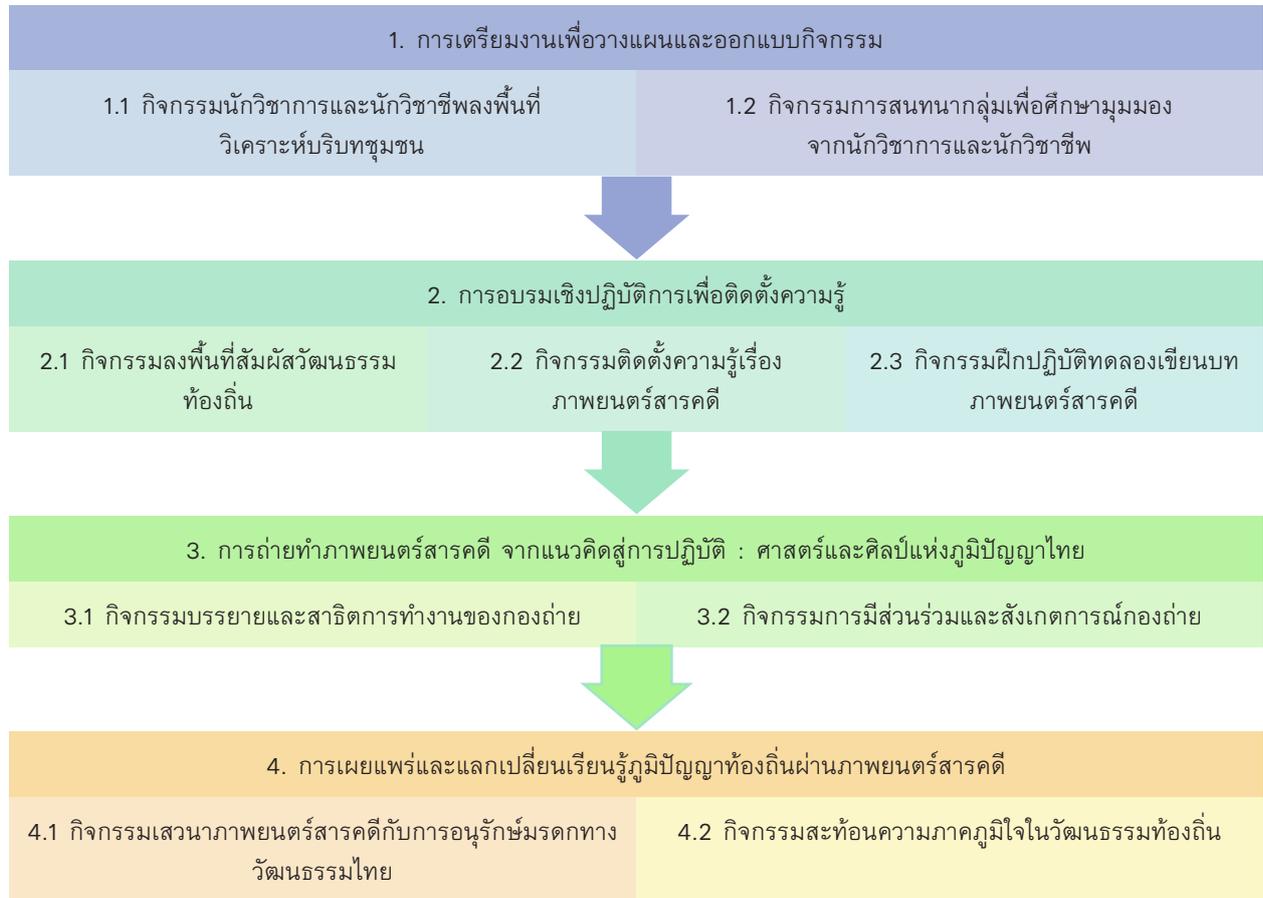
การสำรวจเก็บรวบรวมด้วยแบบสอบถามออนไลน์ (Online questionnaire) จากกลุ่มเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อประเมินความรู้ ความตระหนัก และความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น

กระบวนการวางแผนและออกแบบกิจกรรม

จากการทบทวนวรรณกรรมทำให้คณะผู้วิจัยเห็นความสำคัญของการสร้างเยาวชนนักสื่อสารวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมผ่านการออกแบบและจัดกิจกรรมที่สอดแทรกการเรียนรู้วัฒนธรรมจากการลงพื้นที่สัมผัสภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างทักษะสื่อสารให้เยาวชนสามารถบอกเล่าเรื่องราววัฒนธรรมท้องถิ่นสู่สาธารณะ โดยกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการจะเป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยน

บทบาทเยาวชนจากผู้รับสารมาสู่ผู้ผลิตสื่อ รวมถึงเปิดโอกาสให้เยาวชนมีส่วนร่วมเป็นนักแสดงในภาพยนตร์สารคดี ทั้งนี้

การออกแบบกระบวนการจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างนักสื่อสารวัฒนธรรมชุมชนปรากฏดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กระบวนการจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมในโครงการผลิตภาพยนตร์สารคดีมรดกของแผ่นดิน ศาสตร์และศิลป์แห่งภูมิปัญญาไทยเพื่อสร้างนักสื่อสารวัฒนธรรมท้องถิ่น
ที่มา: ภาพโดยผู้วิจัย ณัฐวิภา สิ้นสุวรรณ

1. การเตรียมงานเพื่อวางแผนและออกแบบกิจกรรม
1.1 กิจกรรมนักวิชาการและนักวิชาชีพลงพื้นที่วิเคราะห์บริบทชุมชน เป็นการนำนักวิชาการด้านสื่อจำนวน 10 คน และนักวิชาชีพด้านสื่อจำนวน 10 คน ลงพื้นที่ปฏิบัติการหมู่บ้านคลองเอกราช จังหวัดอ่างทอง หมู่บ้านหัตถกรรมมีดอรัญญิก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และพิธีกรรมทำขวัญนาค (บ้านแม่ขวัญจิต) จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อวิเคราะห์บริบทชุมชนและใช้เป็นข้อมูลเพื่อระดมสมองจากการสนทนากลุ่มซึ่งนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมที่น่าสนใจและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย
1.2 กิจกรรมสนทนากลุ่มเพื่อศึกษามุมมองจากนักวิชาการและนักวิชาชีพ เป็นกิจกรรมระดมสมองจากนักวิชาการและนักวิชาชีพที่ลงพื้นที่ปฏิบัติการ โดยมุ่งเน้นมิติของศาสตร์จากนักวิชาการผสมผสานกับมิติด้านศิลป์จากมุมมอง

ของนักวิชาชีพเพื่อให้การวางแผนและออกแบบกิจกรรมที่จะดำเนินการกับเยาวชนต่อไป
2. การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อติดตั้งความรู้
2.1 กิจกรรมลงพื้นที่สัมผัสวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ (1) กิจกรรมเยาวชนลงพื้นที่สัมผัสวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยมีทีมพี่เลี้ยงทำหน้าที่ช่วยเหลือและกระตุ้นการมีส่วนร่วมของเยาวชน (2) กิจกรรมนำเสนอและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนๆ ต่างโรงเรียนซึ่งทำให้เยาวชนรู้สึกภูมิใจและเกิดการมีส่วนร่วม (Engagement)
2.2 กิจกรรมติดตั้งความรู้เรื่องภาพยนตร์สารคดี ได้แก่ (1) กิจกรรมการบรรยายเรื่องพื้นฐานของภาพยนตร์สารคดี (2) กิจกรรมฝึกปฏิบัติเขียนบทภาพยนตร์สารคดี และ (3) กิจกรรมนำเสนอแนวทางการเล่าเรื่องและบทภาพยนตร์สารคดีแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ระหว่างโรงเรียน

2.3 กิจกรรมฝึกปฏิบัติทดลองเขียนบทภาพยนตร์
สารคดี ได้แก่ (1) กิจกรรมการบรรยายจากภาษาเขียนสู่ภาษาภาพในงานภาพยนตร์สารคดีบทบาทของภาพยนตร์สารคดีกับคุณค่าทางวัฒนธรรม (2) กิจกรรมฝึกปฏิบัตินำเสนอเรื่องราวเค้าโครงบทภาพยนตร์สารคดี : เทคนิคการเล่าเรื่องด้วยความรู้สึก (3) กิจกรรมฝึกปฏิบัติการพัฒนาบทถ่ายทำภาพยนตร์สารคดี (4) กิจกรรมนำเสนอบทภาพยนตร์สารคดี แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างโรงเรียน และสรุปกิจกรรมการอบรม และ (5) กิจกรรมการประเมินผลกิจกรรม

3. การถ่ายทำภาพยนตร์สารคดี จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ: ศาสตร์และศิลป์แห่งภูมิปัญญาไทย

3.1 กิจกรรมบรรยายและสาธิตการทำงานของกองถ่าย กิจกรรมนี้แบ่งเยาวชนออกเป็นกลุ่มย่อยตามโรงเรียนเพื่อเรียนรู้หลักการเบื้องต้นของตำแหน่งงานและอุปกรณ์ต่าง ๆ ในกองถ่าย และทดลองใช้อุปกรณ์โดยมีทีมวิทยากรพี่เลี้ยงให้ความรู้ เช่น ทีมกล้อง ทีมแสง ทีมเสียง ทีมอาร์ต (Art) ฯลฯ

3.2 กิจกรรมการมีส่วนร่วมและสังเกตการณ์กองถ่าย เนื่องจากข้อจำกัดด้านระยะเวลาในการถ่ายทำภาพยนตร์สารคดีทำให้อัตราการมีส่วนร่วมของเยาวชนแต่ละโรงเรียนไม่เท่ากันซึ่งพบว่าระดับการมีส่วนร่วมแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ การมีส่วนร่วมในฐานะนักแสดงและการมีส่วนร่วมในฐานะผู้สังเกตการณ์

4. การเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านภาพยนตร์สารคดี

4.1 กิจกรรมเสวนาภาพยนตร์สารคดีกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมไทย เป็นการเสวนาเพื่อต่อยอดให้เยาวชนเห็นความสำคัญของการสื่อสารผ่านสื่อกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมไทยและบทบาทของเยาวชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้สื่อสารวัฒนธรรมชุมชน

4.2 กิจกรรมสะท้อนความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น มุ่งเน้นให้เยาวชนสะท้อนความรู้สึกหรือเรื่องราวที่อยากบอกเล่า ภาพรวมพบว่า เยาวชนแสดงความรู้สึกดีใจที่ได้เข้าร่วมโครงการและจะแนะนำเพื่อนหรือรุ่นน้องมาร่วมโครงการหากมีการจัดอีกในอนาคต ทั้งยังพบว่า เยาวชนเกิดความรู้สึกภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งของการผลิตสื่อซึ่งเป็นสิ่งที่ชอบทั้งยังได้สืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองและเรียนรู้วัฒนธรรมของจังหวัดอื่น ๆ ด้วย

ผลการศึกษา

แนวทางการจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเยาวชนนักสื่อสารวัฒนธรรมท้องถิ่น : บทเรียนจากพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย

จากกระบวนการดำเนินกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเยาวชนนักสื่อสารวัฒนธรรมท้องถิ่นในภาพที่ 1 นำมาสู่การสังเคราะห์แนวทางการจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมเพื่อการประยุกต์ใช้ในอนาคต ดังนี้

1. การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย

ผลจากการสังเคราะห์บทเรียนจากพื้นที่ปฏิบัติการทั้ง 3 พื้นที่ พบว่า การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมโครงการมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินกิจกรรมและการบรรลุเป้าหมายของโครงการ หากเป็นไปได้

การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนควรใช้เกณฑ์ “ความสนใจด้านวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์สื่อ” ของเยาวชนเป็นที่ตั้ง อาจคัดเลือกจากรายวิชาหรือชมรมกิจกรรมของโรงเรียน เช่น ชมรมศาสนาและวัฒนธรรมไทย ชมรมศิลปะ ชมรมอนุรักษ์ ชมรมภาพยนตร์สั้นและสื่อโทรทัศน์ ชมรมสร้างสรรค์สื่อ ชมรมนิเทศศิลป์ ฯลฯ การคัดเลือกเยาวชนเข้าร่วมโครงการยังควรให้ความสำคัญกับประเด็น “การมีส่วนร่วมและความยั่งยืน” จึงไม่ควรคัดเลือกนักเรียนเพียงระดับชั้นใดระดับชั้นหนึ่งโดยเฉพาะนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งอาจจบการศึกษาระหว่างโครงการดำเนินงานทำให้ส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมและความต่อเนื่อง ดังนั้น การคัดเลือกนักเรียนจากชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายเข้าร่วมกิจกรรมด้วยกันน่าจะทำให้เกิดความยั่งยืนกับการดำเนินโครงการในระยะยาว นอกจากนี้ การประสานความร่วมมือกับคุณครูหรืออาจารย์ผู้รับผิดชอบรายวิชาหรือชมรมยังเป็นสิ่งสำคัญอีกประการที่ควรพิจารณา โดยเฉพาะการใช้เทคนิค “โอบน้อม” ให้อาจารย์ประยุกต์ใช้ในรายวิชาและกิจกรรมของชมรมจะทำให้เกิดการทบทวนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระบบโรงเรียนต่อไป โดยสรุป แนวทางการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรมควรพิจารณาเกณฑ์ 2 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านความต่อเนื่อง และ (2) ด้านความสนใจ

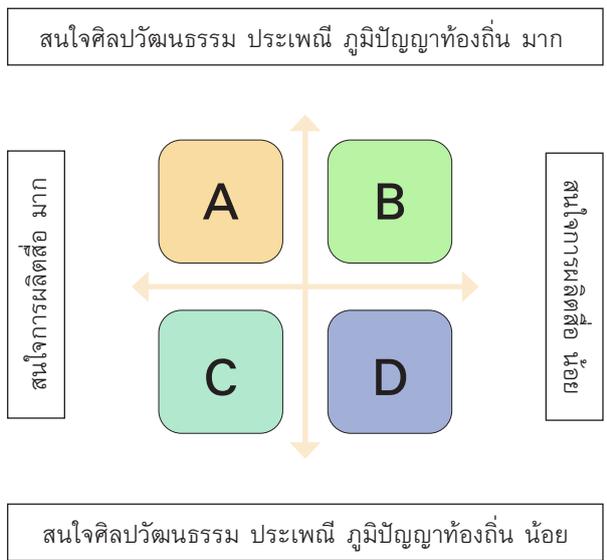
1.1 ด้านความต่อเนื่องของเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม

แนวทางการจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเยาวชนนักสื่อสารวัฒนธรรมท้องถิ่นควรพิจารณาคัดเลือกกลุ่มนักเรียนหลากหลายระดับชั้นเข้าร่วม เช่น ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีที่ 5 และปีที่ 6 เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรมได้ต่อเนื่อง เพราะการเลือกกลุ่มนักเรียนเพียงระดับเดียวอาจประสบปัญหาความต่อเนื่องหากนักเรียนระดับชั้นนั้นติดภารกิจเรียนทำให้เข้าร่วมกิจกรรมไม่ได้ตลอด ทั้งนี้ การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายหลากหลายระดับชั้นยังก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างรุ่นพี่รุ่นน้องอีกด้วย

1.2 มิติความสนใจของเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม

ความสนใจของกลุ่มนักเรียนเป็นต้นทุนสำคัญที่ควรใช้

เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาเลือกกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรม ผลจากสังเคราะห์ข้อมูลจากเยาวชนในพื้นที่ภาคกลาง พบว่า ส่วนใหญ่เยาวชนสนใจการผลิตสื่อ (ภาพยนตร์สารคดี) จึงประสงค์เข้าร่วมกิจกรรม ทั้งยังเก็บสะสมเป็นแฟ้มประวัติ และผลงาน (Portfolio) เพื่อสมัครเรียนต่อในมหาวิทยาลัย อย่างไรก็ตาม แนวทางการจัดกิจกรรมในอนาคตควรพิจารณาเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายที่สนใจทั้งการผลิตสื่อและ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ก็จะทำให้ กลุ่มเป้าหมายอยากมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น โดยเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายอาจแบ่งลำดับเป็น 4 กลุ่มดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2 เกณฑ์การคัดเลือกเยาวชนเข้าร่วมโครงการ
ที่มา: ภาพโดยผู้วิจัย ณัฐวิภา สินสุวรรณ

- จากภาพข้างต้น อธิบายรายละเอียดได้ ดังนี้
- (1) **กลุ่มเป้าหมายระดับ A** หมายถึง กลุ่มเยาวชนที่สนใจศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาก และสนใจการผลิตสื่อมากเช่นกัน โดยอาจประสานให้โรงเรียนคัดเลือกนักเรียนจากชมรมที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกิจกรรม หากได้กลุ่มเป้าหมายลักษณะนี้เข้าร่วมน่าจะทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ความผูกพัน และการต่อยอดเพื่อสืบสานและสื่อสาร ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนมากกว่ากลุ่มเป้าหมายระดับอื่น ๆ
  - (2) **กลุ่มเป้าหมายระดับ B** หมายถึง กลุ่มเยาวชนที่สนใจศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาก แต่สนใจการผลิตสื่อน้อย หากการดำเนินกิจกรรมในอนาคตมุ่งเน้นการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาไทย ควรคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายลักษณะนี้น่าจะทำให้เยาวชนเกิดความรู้สึกอยากมีส่วนร่วมและผูกพันกับประเด็นได้มากและอาจเกิด

ผลลัพธ์ด้านการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ดีกว่ากลุ่มเป้าหมายระดับ C ที่จะกล่าวต่อไป

(3) **กลุ่มเป้าหมายระดับ C** หมายถึง กลุ่มเยาวชนที่สนใจการผลิตสื่อมาก แต่อาจจะยังไม่ค่อยสนใจศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นเท่าใดนัก ผลจากการสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์กลุ่มนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ พบว่า กลุ่มนักเรียนส่วนใหญ่มีลักษณะเช่นนี้ คือสนใจการผลิตสื่อและภาพยนตร์สั้นซึ่งโรงเรียนคัดเลือกจากชมรมและความสมัครใจ แต่เมื่อสอบถามถึงประเด็นความสนใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น กลองเอกราช นักเรียนส่วนใหญ่มีความรู้เพียงว่าเป็นภูมิปัญญาของจังหวัดแต่ยังไม่รู้รายละเอียดเชิงลึก เช่น ประเภทของกลอง กระบวนการทำกลอง การคัดเลือกไม้และหนังกลอง ประกอบกับผลการสำรวจ พบว่า ค่าเฉลี่ยความสนใจของนักเรียนที่มีต่อเทคนิคการผลิตสื่อภาพยนตร์สารคดีมีระดับสูงกว่าความรู้สึผูกพันกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

(4) **กลุ่มเป้าหมายระดับ D** หมายถึง กลุ่มเยาวชนที่ไม่ได้สนใจทั้งการผลิตสื่อและศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การมาแทนรุ่นพี่ที่มาไม่ได้ หากกลุ่มนี้เข้าร่วมกิจกรรมอาจจะไม่ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายของโครงการ

2. การกำหนดเป้าหมายของกิจกรรม

ข้อค้นพบจากการดำเนินครั้งนี้ พบว่า การกำหนดเป้าหมายกิจกรรมผ่านหลัก 3 Hs ได้แก่ (1) Head (2) Hand และ (3) Heart เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ประสบความสำเร็จ

2.1 การพัฒนาความรู้ (Head) เป็นการเรียนรู้เนื้อหาโดยให้เยาวชนเข้าถึงความจริง สถานการณ์ หรือปรากฏการณ์จริงเพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ โครงการจึงวางแผนและออกแบบกิจกรรมให้นักเรียนลงพื้นที่สัมผัสกับวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองพร้อมปราชญ์ชาวบ้านทำหน้าทิวทยาการบรรยายให้ความรู้ นักเรียนส่วนใหญ่สะท้อนความรู้สึกว่ากิจกรรมแบบนี้น่าสนใจมากกว่ากิจกรรมอบรมประเภทบรรยายในห้องเรียน

2.2 การพัฒนาทักษะ (Hand) เป็นการฝึกปฏิบัติผ่านกิจกรรมที่สนุกสนาน ฝึกคิด ระดมสมอง อภิปราย และแลกเปลี่ยนความเห็นกัน การออกแบบกิจกรรมในโครงการนี้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาทักษะ 2 ด้าน ได้แก่ การเขียนบทและการผลิตสื่อที่นักเรียนต้องนำความรู้ (Head) ซึ่งเป็นนามธรรมมาพัฒนาเป็นรูปธรรมผ่านการเขียนบทและทดลองผลิตสื่อภาพยนตร์สารคดีร่วมกับผู้ผลิตสื่อมืออาชีพ หลักการออกแบบ Hand ยังเป็นส่วนหนึ่งในการประเมินผลระดับความรู้ความเข้าใจของนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งสะท้อนได้จากการเล่าเรื่องผ่านบทภาพยนตร์

2.3 การพัฒนาความรู้สึก (Heart) มุ่งสร้างการเรียนรู้ ในบรรยากาศสนุกสนานจากการร่วมกิจกรรมกับเพื่อน ๆ ต่างโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้สึกพึงพอใจ ภาคภูมิใจ ทำความดีสามารถ รวมถึงการทำงานร่วมกับผู้อื่น อันเป็นทักษะทางสังคม (Soft skill) ซึ่งเป็นเป้าหมายหนึ่งในการประเมินผลของโครงการ แต่สิ่งสำคัญที่สุด คือ นักเรียนเกิดความรู้สึกตระหนักและภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการสื่อสารเรื่องราววัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองให้กับคนอื่น ๆ รวมถึงแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมของตนเองกับเพื่อน ๆ จังหวัดอื่น ๆ ซึ่งสะท้อนผ่านการวางแผนและออกแบบกิจกรรมเผยแพร่ภาพยนตร์สารคดี 3 เรื่องซึ่งนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมดได้รับชมภาพยนตร์สารคดีที่เล่าเรื่องราวภูมิปัญญาของท้องถิ่นอื่น ๆ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน

3. การกำหนดระยะเวลาจัดกิจกรรม

ระยะเวลาจัดกิจกรรมเป็นอีกหนึ่งมิติที่ควรพิจารณา โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมกับเยาวชนในสถานศึกษาต้องพิจารณาปฏิทินการศึกษาเพื่อให้กระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมเกิดความต่อเนื่อง นอกจากนี้ ระยะเวลาจัดกิจกรรมกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ยังต้องพิจารณาประโยชน์ที่นักเรียนจะนำความรู้หรือประสบการณ์ในรูปแบบของประกาศนียบัตรและผลงาน (Portfolio) ไปใช้ต่อในระบบการคัดเลือกบุคคลเข้ารับการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย (Thai University Central Admission System: TCAS)

4. การออกแบบกิจกรรมที่เน้นการสร้างประสบการณ์ร่วมและเชื่อมโยงความรู้สึกสู่การปฏิบัติ

ผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มเยาวชนทั้ง 3 พื้นที่ที่เข้าร่วมกิจกรรม ส่วนใหญ่แสดงทัศนะไปในทำนองเดียวกันว่า รู้สึกชอบและประทับใจกิจกรรมต่าง ๆ เพราะได้มีส่วนร่วมในการลงพื้นที่ชุมชนสัมผัสวัฒนธรรมของตนเอง ได้ทดลองฝึกปฏิบัติผลิตสื่อทั้งการเขียนบท การใช้อุปกรณ์ ร่วมแสดงนำในภาพยนตร์สารคดีและสังเกตการณ์กองถ่ายภาพยนตร์แตกต่างจากกิจกรรมที่เคยเข้าร่วมมาซึ่งมักเป็นภาคบรรยายหรืออบรมภาคทฤษฎีอย่างเดียวโดยไม่ได้ฝึกปฏิบัติ ด้วยเหตุนี้ แนวทางการจัดกิจกรรมกับเยาวชนเพื่อสร้างนักสื่อสารวัฒนธรรมชุมชนและท้องถิ่นจึงควรเน้นการออกแบบกิจกรรมที่ให้ “เยาวชนมีส่วนร่วม” “เน้นการสร้างประสบการณ์ร่วมในกิจกรรม” ให้มากที่สุดซึ่งจะช่วยกระตุ้นความสนใจมากกว่ากิจกรรมที่เยาวชนไม่มีส่วนร่วมหรือมีส่วนร่วมน้อย เช่น การฟังบรรยาย นอกจากนี้ แนวทางการจัดกิจกรรมที่มี

ทั้งภาคบรรยายทฤษฎีและภาคฝึกปฏิบัติยังควรมี “วิทยากรเชื่อมโยงประเด็น” ทำหน้าที่สรุปความรู้ (Wrap up) เพื่อให้เยาวชนเห็นภาพความเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎี (ศิลป์หรือภาคปฏิบัติ) และตานาม (ศาสตร์หรือภาคทฤษฎี) ซึ่งน่าจะทำให้เกิดผลลัพธ์การเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น

โดยสรุป แนวทางการจัดกิจกรรมจึงควรเน้นการออกแบบให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมที่สนุกสนานและได้ความรู้ หรือเรียกว่าแนวทางการจัดกิจกรรมแบบสาระบันเทิง (Edutainment approach) เนื่องจากลักษณะของกลุ่มเยาวชนมักไม่ชอบกิจกรรมบรรยายมากเกินไปแต่อยากทดลองฝึกปฏิบัติด้วย แต่การฝึกปฏิบัติโดยปราศจากฐานความรู้ก็อาจทำให้ไม่ประสบความสำเร็จ ดังนั้น การออกแบบกิจกรรมแบบสาระบันเทิงผ่านกิจกรรมแบบตารูป-ตานาม บนฐานคิด “การมีส่วนร่วม” โดยเฉพาะเยาวชนซึ่งเป็นฟันเฟืองสำคัญในการสื่อสารเพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชนต่อไปในอนาคตในฐานะเจ้าของวัฒนธรรม

5. การคัดเลือกปราชญ์ชาวบ้านเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

การดำเนินกิจกรรมในทุกพื้นที่ พบว่า ปราชญ์ชาวบ้านมีส่วนสำคัญมากในการให้องค์ความรู้ ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับความรัก ความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม บางพื้นที่ พบว่า ปราชญ์ชาวบ้านหรือบุคคลต้นแบบที่ให้ข้อมูลไม่ได้เริ่มต้นการสืบทอดจากความรักในภูมิปัญญานั้น แต่สืบทอดด้วยความจำเป็นบางอย่าง เช่น ทำเพื่อเป็นอาชีพ อาจส่งผลให้การถ่ายทอดไปสู่เยาวชนให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งเป็นไปได้ยาก เช่น หากบุคคลต้นแบบใช้ภูมิปัญญาในการประกอบอาชีพแต่มุ่งเน้นแต่เรื่องการหารายได้ หมายความว่าเขาทำสิ่งนั้นเพราะความจำเป็น จึงอาจจะทำให้ขาดความรัก ความภาคภูมิใจ ความศรัทธาในสิ่งที่ทำ ในทางกลับกันพื้นที่ปฏิบัติการพิธิทำขวัญนาค พบว่า เยาวชนที่เข้าร่วมโครงการมีแนวโน้มเข้าใจเกี่ยวกับพิธีกรรมทำขวัญนาคที่ค่อนข้างดี จนนำไปสู่ความรู้สึกภาคภูมิใจ ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากปราชญ์ชาวบ้านผู้ที่มีความรู้ ซึ่งเป็นพ่อเพลงแม่เพลงในการทำขวัญนาค นอกจากที่ทำงานจะมีความรู้ในรายละเอียดของการทำขวัญนาคอย่างลึกซึ้งแล้ว ยังมีความรักในสิ่งที่ทำจริง ๆ จึงสามารถถ่ายทอดความรู้สึกนั้นส่งต่อไปยังเยาวชนได้ อาจเป็นเพราะพิธีกรรมทำขวัญนาคเป็นสื่อพิธีกรรมที่ต้องอาศัยทักษะและพรสวรรค์ทางด้านการร้อง การเล่นดนตรี ซึ่งเป็นทักษะที่เกิดจากความรักความชอบมากกว่าเกิดจากการทำเพื่อหารายได้ในเชิงพาณิชย์ ทำให้ผู้ที่ถ่ายทอดเข้าใจเรื่องนั้นอย่างรอบด้าน

ส่งผลให้สามารถถ่ายทอดความเข้าใจ ความรัก ความภาคภูมิใจต่อพิธีกรรมทำขวัญนาคได้อย่างลึกซึ้ง และทำให้ผู้ที่ได้รับมีแนวโน้มที่จะเข้าใจ ซาบซึ้ง และภาคภูมิใจกับพิธีกรรมนี้ไปด้วย ดังนั้น แนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างเยาวชนนักสื่อสารวัฒนธรรมชุมชนจึงควรพิจารณาคัดเลือกประชาชนชาวบ้าน หรือบุคคลต้นแบบที่จะมาถ่ายทอดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของตนเองให้มีทั้งความรู้และความรักในภูมิปัญญาด้วย ก็จะทำให้การถ่ายทอดภูมิปัญญาไปยังผู้อื่นมีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น

6. การประเมินผลกิจกรรม

การประเมินผลเป็นอีกแนวทางของการจัดกิจกรรมซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้วัดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นว่าบรรลุเป้าหมายที่โครงการกำหนดไว้หรือไม่ ดังเช่นโครงการผลิตภาพยนตร์สารคดีมรดกของแผ่นดิน ศาสตร์และศิลป์แห่งภูมิปัญญาไทยให้ความสำคัญกับการประเมินผลตามเป้าหมายของโครงการ 3H

6.1 การประเมินความรู้ (Head) เป็นการประเมินความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งจะประเมินเมื่อนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมที่มีเป้าหมายเพื่อให้ความรู้

6.2 การประเมินทักษะ (Hand) เป็นการประเมินความรู้ความเข้าใจและทักษะเกี่ยวกับการเขียนบทและการผลิตสื่อ

ซึ่งจะประเมินเมื่อนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมที่มีเป้าหมายเพื่อฝึกทักษะหรือการปฏิบัติ

6.3 การประเมินความตระหนักและความภาคภูมิใจ (Heart) เป็นการประเมินผลลัพธ์ (Outcome) ตามตัวชี้วัดของโครงการ โดยการประเมินความตระหนักและความภาคภูมิใจจะประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการ

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเยาวชน

กลุ่มเยาวชนมีความรู้ ความตระหนัก และเห็นคุณค่าในตนเองจากการเข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้นในทุกด้าน สะท้อนให้เห็นว่าแนวทางการจัดกิจกรรมข้างต้นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้

ด้านความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น “ก่อนเข้าร่วมโครงการ” มีค่าเฉลี่ย 6.61 ส่วน “หลังเข้าร่วมโครงการ” มีค่าเฉลี่ย 8.12

ด้านความตระหนักจากการเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น “ก่อนเข้าร่วมโครงการ” มีค่าเฉลี่ย 7.15 ส่วน “หลังเข้าร่วมโครงการ” มีค่าเฉลี่ย 8.35

ด้านการเห็นคุณค่าในตนเองในฐานะเป็นส่วนหนึ่งในการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น “ก่อนเข้าร่วมโครงการ” มีค่าเฉลี่ย 6.89 ส่วน “หลังเข้าร่วมโครงการ” มีค่าเฉลี่ย 8.26

ตารางที่ 4 ความแตกต่างของคุณลักษณะองค์การที่ส่งผลต่อความต้องการพัฒนาผลการดำเนินงานขององค์กร

ผลลัพธ์ ค่าเฉลี่ย	
ด้านความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น	
ระดับความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น “ก่อนเข้าร่วมโครงการ”	6.61
ระดับความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น “หลังเข้าร่วมโครงการ”	8.12
ด้านความตระหนักเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น	
ระดับความตระหนักจากการเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่น “ก่อนเข้าร่วมโครงการ”	7.15
ระดับความตระหนักจากการเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่น “หลังเข้าร่วมโครงการ”	8.35
ด้านการเห็นคุณค่าในตนเองเพื่อสื่อสารวัฒนธรรมท้องถิ่น	
ระดับการเห็นคุณค่าในตนเองในฐานะเป็นส่วนหนึ่งในการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น “ก่อนเข้าร่วมโครงการ”	6.89
ระดับการเห็นคุณค่าในตนเองในฐานะเป็นส่วนหนึ่งในการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น “หลังเข้าร่วมโครงการ”	8.26

บทสรุปและอภิปรายผลการศึกษา

บทเรียนจากการดำเนินงานเพื่อสืบสานและสื่อสาร ภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ปฏิบัติการภาคกลาง

คือ กลองเอกราช จังหวัดอ่างทอง มีต่อรัฐภูมิ จังหวัด พระนครศรีอยุธยา และทำขวัญนาคน จังหวัดสุพรรณบุรี ค้น พบแนวทางการจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเยาวชน นักสื่อสารวัฒนธรรมท้องถิ่น ประกอบไปด้วย (1) การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรมซึ่งควรให้ความสำคัญกับความต่อเนื่องและความสนใจของเยาวชนที่เข้าร่วมเพราะเป็นตัวชี้วัดสำคัญต่อความสำเร็จของกิจกรรม (2) การกำหนดเป้าหมายของกิจกรรม (3) การกำหนดระยะเวลาจัดกิจกรรม (4) การออกแบบกิจกรรมที่เน้นการสร้างประสบการณ์ร่วมและเชื่อมโยงความรู้สู่การปฏิบัติ (5) การคัดเลือกปราชญ์ชาวบ้านเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น (6) การประเมินผลกิจกรรม แนวทางข้างต้นหน่วยงานที่สนใจสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ได้ในอนาคต เพราะการดำเนินงานตามแนวทางดังกล่าวทำให้เยาวชนมีความรู้ ความตระหนัก และเห็นคุณค่าในตนเองว่าเป็นส่วนหนึ่งในการสื่อสารวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

หน่วยงานที่สนใจสร้างเยาวชนนักสื่อสารวัฒนธรรมท้องถิ่นสามารถนำบทเรียนข้างต้นไปประยุกต์ใช้ได้เพราะข้อค้นพบข้างต้นสอดคล้องกับโครงการที่ดำเนินงานด้าน วัฒนธรรมในมิติต่าง ๆ เช่น อรมน บันทองและวรวิทย์ ประสิทธิ์ผล (2564) พบความสำคัญของกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่ทำให้กลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรมและเกิดความตระหนักและความรู้จนเกิดความสามารถในการ ถ่ายทอดวัฒนธรรมเพื่อสืบสานวัฒนธรรม ทับทิม เบ็งมล (2564) พบกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ ลานู่ดำในกลุ่มเด็กและเยาวชน จังหวัดแม่ฮ่องสอนว่ามีขั้นตอนสำคัญซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบครั้งนี้ ได้แก่ การเตรียมความพร้อมการดำเนินกิจกรรม และการประเมินผล ส่วนภคพล รอบคอบและพัชนี เขยจรรยา (2563) พบว่า การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาและสืบสานการทอผ้าพื้นเมืองของชุมชนบ้านนาป่าหนาด จังหวัดเลย ควรใช้ กระบวนการสาธิต การลงมือทำให้เห็นหรือลงมือทำด้วยตนเอง และใช้การจัดกิจกรรมเรียนรู้การทอผ้าพื้นเมืองซึ่งช่วยกระตุ้นให้เยาวชนสนใจการทอผ้าอันเป็นเอกลักษณ์ ชุมชน ทำให้เกิดความภูมิใจในชุมชนของตนเอง และคิดที่จะสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป

ในขณะเดียวกัน ข้อค้นพบครั้งนี้ยังสอดคล้องกับโครงการที่ดำเนินงานกับกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นเยาวชน เช่น Engestrom (1999) อ้างถึงในสุธนิต เวชโชและจิตพิทย์

ณ สงขลา, 2560) ระบุถึงทฤษฎีกิจกรรม (Activity theory) ว่าองค์ประกอบของกิจกรรมควรพิจารณากลุ่มเป้าหมาย จุดประสงค์ ชุมชน เครื่องมือ กฎ การแบ่งงาน และผลลัพธ์ สอดคล้องกับแนวทางการจัดกิจกรรมครั้งนี้ที่พบว่าต้องคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมาย เป้าหมาย และการประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย เช่นเดียวกับทีนัทศน์ วงศ์ธนาวัต (2559) ก็สนับสนุนว่าสื่อกิจกรรมเป็นสื่อที่ช่วยสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สื่อสารและผู้รับสาร (โดยเฉพาะกับเด็ก และเยาวชน) ทำให้เกิดการสื่อความหมาย เกิดการเรียนรู้ได้ง่ายและสนุกสนาน นอกจากนี้ การสื่อสารประเด็นด้านวัฒนธรรมควรต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่แหล่งมรดก วัฒนธรรมเพื่อป้องกันข้อมูลคลาดเคลื่อน นอกจากนี้ การดำเนินกิจกรรมตามแนวทาง 3H ได้แก่ ความรู้ (Head) ทักษะ (Hand) และความรู้สึก (Heart) ยังเป็นแนวทางที่ศศิสพล จิตรวานิชกุล (2560) เสนอว่าเป็นหลักการที่ควรนำมาใช้เพื่อพัฒนาเยาวชนควบคู่กับหลักการเล่นให้เกิดการเรียนรู้ (Playing is learning) หรือวิธีการสาระบันเทิง (Edutainment) หลักการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory communication) และการเปิดโอกาสให้เยาวชนแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบในครั้งนี้ที่ใช้หลักการข้างต้นเช่นเดียวกัน ส่วนอาชวิชัย กฤษณสุวรรณ (2565) พบว่า การสร้างเครือข่ายเยาวชนตระหนักรู้ด้าน สิ่งแวดล้อมต้องใช้กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมผ่าน สื่อกิจกรรมค่ายและควรให้ความสำคัญกับกระบวนการคัดเลือกเยาวชนที่ต้องสนใจและเข้าใจประเด็นที่กำลังจะสื่อสาร ต้องติดตั้งทักษะด้านการสื่อสาร การเล่าเรื่อง และการนำเสนอเพื่อให้เยาวชนใช้เป็นกรอบในการพัฒนาตนเอง ทั้งยังต้องมีการประเมินผลและถอดบทเรียนเพื่อสะท้อนวิธีคิดของเยาวชนจากการเข้าร่วมกิจกรรม ส่วนหฤทัย ปัญญาวุธ ตระกูล (2565) พบการใช้กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อกับกลุ่มเยาวชนบางลำพูผ่านกิจกรรม ค่ายเล่าเรื่องในชุมชน การพัฒนาทักษะด้านการพูด การแสดงออก ความคิดสร้างสรรค์ และการเขียนตลอดจน การลงมือสื่อสารคดีเพื่อเผยแพร่ภูมิปัญญาของชุมชนเป็นแนวทางที่กระตุ้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและได้สื่อ ประชาสัมพันธ์เผยแพร่สู่สาธารณะ ในขณะที่ อานนท์ บัว ภาและมาโนช ชุ่มเมืองปัก (2564) พบว่า กระบวนการ สื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาศักยภาพด้านความรู้ พฤติกรรมนิสัย ทักษะด้านสื่อสารและความคิดสร้างสรรค์ เป็นเครื่องมือที่ควรใช้ในกิจกรรมที่ต้องการส่งเสริมศักยภาพ ของเยาวชน เช่นเดียวกับกริ่งกาญจน์ เจริญกุล ทิวาวรรณ ชัยขาว และเชวง ไชยวรรณ (2564) พบว่า เยาวชนที่มีส่วน

ร่วมในกระบวนการ Movie based learning ทำให้เกิดการ พัฒนาทักษะการสื่อสารประเด็นทางสังคม เกิดความรู้ความ เข้าใจจนสามารถเล่าประเด็นทางสังคมที่สนใจผ่านการผลิต สื่อภาพยนตร์สั้นและนำเสนอสู่สังคมได้ นอกจากนี้ ญัฐ วดี ใจแสวงทรัพย์และอุบลวรรณ หงษ์วิทยากร (2557) ยัง พบแนวทางการเสริมสร้างทุนวัฒนธรรมว่าควรจัดการเรียน การสอนในระบบโรงเรียนนำเด็กเข้าไปเรียนรู้กับชุมชนและ เชื่อมโยงกับโรงเรียนผ่านหลักสูตรซึ่งต้องใช้การมีส่วนร่วม ของผู้อำนวยการ ครู เด็กและเยาวชนรวมถึงแกนนำชุมชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมทำให้วัฒนธรรมไม่หายไป

อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า แนวทางการ จัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมในครั้งนี้แม้จะทำให้เกิดผลลัพธ์ ที่ทำให้เยาวชนมีความรู้ ความตระหนัก และเห็นคุณค่าใน ตนเองเพิ่มขึ้นในทุกด้าน แต่เป็นการเพิ่มในระดับที่ไม่มาก เท่าไรนัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความตระหนักเป็นภาวะจิตใจ ที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกและความคิดที่เกิดขึ้นในสภาวะของ จิตใจอันเกิดจากการรับรู้เมื่อมีสิ่งเร้า เป็นภาวะที่บุคคลสำนึก หรืออุกคติดถึงบางสิ่งบางอย่าง ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของ เหตุการณ์ หรือประสบการณ์ทั้งทางตรงที่บุคคลสัมผัสด้วยตนเองและ ทางอ้อมผ่านการเปิดรับสื่อหรือการบอกเล่าจากบุคคลอื่น เมื่อบุคคลได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้าจะก่อให้เกิดการรับรู้ จนเกิดเป็นความเข้าใจ และหากสิ่งเร้านั้นมีแรงกระตุ้นมาก พอก็จะเป็นแรงขับให้เกิดความตระหนักในที่สุด จากการ สังเกตการณ์กิจกรรมและสัมภาษณ์เยาวชน พบว่า กิจกรรม อบรมเชิงปฏิบัติการที่เยาวชนได้ลงพื้นที่ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น กระบวนการทำกลองเอกราช กระบวนการตีมีด อรัญญิก และพิธีทำขวัญนาทำให้เยาวชนมีประสบการณ์ ร่วม เพราะเยาวชนได้ทดลองทำกลอง ตีมีด และมีส่วนร่วม ในพิธีกรรมซึ่งเป็นสิ่งเร้าที่ช่วยให้เกิดความรู้อ ความเข้าใจ ความตระหนัก และเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น มากขึ้น อย่างไรก็ตาม แรงขับจากความตระหนักไปสู่การ อนุรักษ์จำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการบ่มเพาะความเข้าใจ และความรู้สึกผูกพันในภูมิปัญญาท้องถิ่น ฉะนั้น การจัด กิจกรรมในอนาคตอาจต้องพิจารณาความต่อเนื่องของการ จัดกิจกรรมรวมถึงการต่อยอดและพัฒนากิจกรรมจาก ความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ เช่น โรงเรียน ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

เมื่อพิจารณาผลการศึกษาคั้งนี้เปรียบเทียบกับ การ ทบทวนวรรณกรรม พบว่า แนวทางการจัดกิจกรรมแบบมี ส่วนร่วมเพื่อสร้างเยาวชนนักสื่อสารวัฒนธรรมท้องถิ่นครั้งนี้ มีจุดเด่น 2 ด้าน คือ (1) การออกแบบกิจกรรมที่ให้ความสำคัญกับการบูรณาการความรู้เชิงวิชาการกับทักษะด้าน

วิชาชีพสื่อสารมวลชนบนฐานคิดเรื่องการมีส่วนร่วมในทุก ๆ กิจกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเติมเต็มกิจกรรมที่ให้เยาวชน ได้ลงพื้นที่สัมผัสประสบการณ์และเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น จากปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่จริงผ่านกิจกรรมแบบสาระ บันเทิงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เยาวชนเห็นคุณค่าในตนเอง ว่าเป็นส่วนหนึ่งในการสื่อสารวัฒนธรรมท้องถิ่น และ (2) การออกแบบกิจกรรมที่ทำให้เกิดผลลัพธ์ในเชิง “ศาสตร์และ ศิลป์” กล่าวคือ เยาวชนซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักเกิดการ พัฒนาความรู้ทั้งความรู้เชิงวัฒนธรรมท้องถิ่นและความรู้เชิง การผลิตสื่อ ศาสตร์เหล่านี้จะติดตัวเยาวชนและอาจเกิดการ ประยุกต์ใช้ในอนาคต ในขณะที่ ภาพยนตร์สารคดีนับได้ว่าเป็น ศิลป์ที่เยาวชนมีส่วนร่วมสร้างสรรค์ซึ่งทำให้เกิดความภาค ภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง แนวทางการออกแบบ กิจกรรมเช่นนี้ยังสอดคล้องและหนุนเสริมการพัฒนาทักษะ แห่งอนาคตใหม่ในศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills) ให้ เยาวชน อาทิ ความคิดสร้างสรรค์ การสื่อสาร การรู้เท่าทัน สื่อและเทคโนโลยี ตลอดจนความร่วมมือในการทำงานกับผู้อื่นและการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

นอกจากนั้น คณะผู้วิจัยยังสันนิษฐานว่าการออกแบบ กิจกรรมบนฐานคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นส่วนสำคัญ ที่ทำให้เยาวชนเกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ ความตระหนัก และการเห็นคุณค่าในตนเอง ดังที่ปารีชาติ สถาปิตานนท์ และ คณะ (2549) อธิบายว่า ผลของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคลทั้งด้านความคิด ความรู้ สึก และทักษะต่าง ๆ โดยเฉพาะความรู้สึกซึ่งทำให้บุคคลเกิด ความรู้สึกผูกพันต่อชุมชน เกิดความรัก และห่วงแหนชุมชน มากขึ้น ตลอดจนความรู้สึกภาคภูมิใจในผลงานของตนเองอัน หมายรวมถึงความภาคภูมิใจเชิงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมผลิตสื่อซึ่งเยาวชนปรับเปลี่ยน บทบาทจาก “ผู้รับสาร” สู่การเป็น “ผู้ผลิตสาร”

ดังนั้น แนวทางการจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมเพื่อ สร้างเยาวชนนักสื่อสารวัฒนธรรมท้องถิ่น : บทเรียนจาก พื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย ที่นำเสนอในบทความนี้จึง เป็นแนวทางที่ได้รับการพิสูจน์ในระดับหนึ่งจากผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานทั้ง 3 พื้นที่ที่ประกอบกับหลักฐานเชิง วิชาการจากโครงการวิจัยต่าง ๆ ข้างต้น หน่วยงานที่สนใจ ดำเนินงานเพื่อสร้างเยาวชนนักสื่อสารวัฒนธรรมท้องถิ่นและ วัฒนธรรมชุมชน รวมถึงการสร้างนักสื่อสารในประเด็นอื่น ๆ สามารถนำไปปรับและประยุกต์ใช้ได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงการประยุกต์ใช้

การประยุกต์ใช้แนวทางการจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเยาวชนนักสื่อสารวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อให้เกิดประสิทธิผลและความยั่งยืนในอนาคต คณะผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ดังนี้

1. การออกแบบกิจกรรมกับเยาวชนควรใช้หลัก 3E ได้แก่ การสร้างประสบการณ์ (Experience) ความผูกพัน (Engagement) และสาระบันเทิง (Edutainment) ตลอดจนใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory communication) ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของเยาวชนที่มักสนใจและต้องการเข้าร่วมกิจกรรมที่ได้ทั้งความรู้ ความสนุกสนาน และการทดลองปฏิบัติจริง

2. การจัดกิจกรรมควรมีกระบวนการหรือวิทยากรกระบวนการ (Facilitator) ทำหน้าที่สรุปความรู้และเชื่อมโยงภาคทฤษฎีสู่ทักษะการปฏิบัติ เพื่อให้เยาวชนสามารถบูรณาการระหว่างทฤษฎี (ศาสตร์หรือภาคทฤษฎี) และดรรูป (ศิลป์หรือภาคปฏิบัติ) ได้อย่างชัดเจน

3. การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างเยาวชนนักสื่อสารวัฒนธรรมท้องถิ่นควรคัดเลือกเยาวชนระดับชั้นต่าง ๆ เข้าร่วม เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างรุ่นพี่รุ่นน้อง และสร้างความรู้สึกร่วมกันกับประเด็นวัฒนธรรมท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในอนาคต

1. การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ปฏิบัติการภาคกลางซึ่งมีบริบทเฉพาะพื้นที่ ดังนั้น ในอนาคตอาจพิจารณาศึกษาพื้นที่ปฏิบัติการในภาคอื่น ๆ ของประเทศไทยซึ่งมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมแตกต่างกันไป น่าจะทำให้ได้แนวทางการจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเยาวชนนักสื่อสารวัฒนธรรมท้องถิ่นเฉพาะภูมิภาค และอาจนำผลการศึกษามาเปรียบเทียบกับภาคกลางเพื่อสร้างองค์ความรู้ที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ทั่วไป (Generalization)

2. ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีลักษณะเป็นสื่อวัตถุ คือ กลองเอกราชและมีดอรัญญิก รวมถึงสื่อพิธีกรรม คือ การทำขวัญนาค ดังนั้น หากมีการศึกษาครั้งต่อไปอาจพิจารณาเลือกวัฒนธรรมท้องถิ่นในลักษณะอื่น ๆ เช่น ดนตรี ภาษา เครื่องแต่งกาย เป็นต้น เพื่อเปรียบเทียบกับผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ซึ่งน่าจะให้เห็นจุดร่วมและจุดต่างของการสื่อสารเพื่อสืบสานวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

ณัฐวดี ใจแสงทรัพย์และอุบลวรรณ หงษ์วิทยากร. (2557). การสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น. วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา, 9(2), 452-464.

ทับทิม เบ็งมล. (2564). กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำในกลุ่มเด็กและเยาวชนพื้นที่การท่องเที่ยวชุมชนบ้านจำโบ อำเภอบางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน.

นิทัศน์ วงศ์ธนาวดี. (2559). การสื่อความหมายทางวัฒนธรรมภายใต้โครงการจากงานวิจัยสู่อุทยานการเรียนรู้ TK park. วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 10(1), 79-102.

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และคณะ. (2549). การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน : จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

พวงชมพู ไชยอาลา แสงรุ่งเรืองโรจน์. (2556). การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม : กลไกในขับเคลื่อนแนวคิดสู่การปฏิบัติภายใต้กระบวนการพัฒนาแบบทางเลือก. วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 30(2), 23-42.

เอกสารอ้างอิง

- ภาคพล รอบคอบและพัชนี เชยจรรยา. (2563). การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาและการสืบสานการทอผ้าพื้นเมืองของชุมชนบ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. งานประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 12 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. วันที่ 9-10 กรกฎาคม 2563, 2023-2033. นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- ศศิโสฬส จิตรวานิชกุล. (2560). กระบวนการสื่อสารเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนในชุมชน. วารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 10(2), 7-46.
- สุนิต เวชโชและใจทิพย์ ณ สงขลา. (2560). แนวคิดทฤษฎีกิจกรรม : กรณีศึกษาแฟ้มสะสมผลงานอิเล็กทรอนิกส์แบบสะท้อนคิด. วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา, 12(4), 681-694.
- หฤทัย ปัญญาอุตรตระกูล. (2565). การผลิตสื่อเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของแกนนำเยาวชนชุมชนบางลำพู. วารสารมหาจุฬานาครธรรมศาสตร์, 9(10), 49-61.
- อภิรักษ์ ธรรมเสนา. (2560). บทเรียนการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยกรณีการพัฒนาความสามารถทางการสื่อสารของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ. ในสมสุข หินวิมาน (บรรณาธิการ), การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยด้วยเครื่องมือการสื่อสาร : การพัฒนากลุ่มคน (น. 17-91). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อรมน บันทองและวริทธิ์ ประสิทธิ์ผล. (2564). แนวทางการสื่อสารเพื่อสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมหัตถกรรมผ้าทอไทยพวนบ้านใหม่ จังหวัดนครนายก. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์, 5(1), 146-160.
- อัจฉราวรรณ อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2559). หน่วยที่ 11 การบริหารจัดการและกลยุทธ์การสื่อสารเพื่ออนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมชุมชน ในเอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารจัดการและกลยุทธ์การสื่อสารชุมชน หน่วยที่ 11-15 (น. 1-73). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- อาชวิษฐ์ กฤษณสุวรรณ. (2565). การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเครือข่ายพลังเยาวชนตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อม. วารสารนักบริหาร, 42(1), 94-114.
- อานนท์ บัวภาและมานิช ชุ่มเมืองปัก. (2564). การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของสภาเด็กและเยาวชนแห่งประเทศไทยกับการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนไทย. วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิต, 15(2), 206-234.